

ONDŘEJ SALVET:

*DIE SICHTBARE GESTALT DES
MYSTISCHEN LEIBES: DIE EKKLESIOLOGIE
VON SILVESTR MARIA BRAITO OP
(1892–1962)*

(Frankfurt am Main: Peter Lan
GmbH Internationale Verlag der
Wissenschaften, 2011. 300 s. ISSN
0948-177X; ISBN 978-3631618677)

Představovaná kniha předkládá výsledky disertační práce, kterou její autor Ondřej Salvét, kněz pražské arcidiecéze, vypracoval a obhájil pod vedením prof. Wolfganga Klausnitzera v průběhu doktorského studia na ústavu systematické teologie katolické teologické fakulty Julius-Maximilians-Universität Würzburg. Byl přitom tak úspěšný, že následně obdržel z rukou bamberského arcibiskupa Ludwiga Schicka cenu Friedricha Brennera za nejlepší teologickou práci za rok 2011. Je potěšitelné, že tak příkladně reprezentoval českou teologii. A je to ještě potěšitelnější, uvážíme-li, že svou disertaci věnoval českému teologovi Silvestru M. Braitovi OP (1892–1962), jehož – spolu s příslušným kontextem – představil německé teologické obci.

Jako konzultant jsem sledoval Salvétovu práci od počátku. Již volba tématu vzešla z diskuse po

přednášce, kterou jsem držel v kurzu celoživotního vzdělávání pro kněze pražské arcidiecéze. Zmínil jsem se v jejím průběhu o tom, co jsem se sám dozvěděl nedlouho předtím od kolegy Benedikta Mohelníka OP v průběhu symposia k počtě 90. narozenin Oto Mádra: že totiž byl v pražském dominikánském klášteře nalezen rukopis druhé verze Braitova spisu *Církev: studie apologeticko-dogmatická*, Olomouc: Krystal 1946.¹

Jsem opravdu rád, že se Salvét, jenž právě odjížděl na postgraduální studium do zahraničí a hledal téma své disertace, tohoto podnětu chopil a věnoval mu následně usilovnou pozornost. Ta se ovšem nemohla omezit pouze na zmíněný rukopis a musela přihlídnout jak k Braitovu životopisu, tak i k celku jeho díla. Až v tomto kontextu mohl autor patřičně dosáhnout cíl, který si vytkl: představit celou eklesiologii zmíněného českého dominikána (s. 16). Tomu také odpovídá struktura knihy, jež se člení do sedmi větších kapitol doplněných o úvod, závěr, bibliografii a jmenný rejstřík.

1 Srov. B. MOHELNÍK, „Eklesiologie Silvestra M. Braitu OP,“ in *Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století*, ed. V. Novotný, Praha: Karolinum, 2007, s. 73–83.

Vstupní kapitola (s. 17–26) shrnuje dějinný a eklesiologický kontext Braitova života: poskytuje krátký vhled do dějin katolické církve v prvorepublikovém Československu, představuje hlavní protagonisty české katolické eklesiologie (Josef Pospíšil, Jan Evangelista Urban OFM, Josef Kubalík) a Braitovy přední řádové kolegy (Metoděj Habáň OP, Reginald Dacík OP). Autor poskytuje pouze ty nejpodstatnější informace a bere přitom ohled na jazykový okruh, k němuž se obrací.

Druhá kapitola (s. 27–52) seznamuje s Braitovým životem. Předně s životopisnými prameny publikovanými, archivními a dalšími. Dále s okolnostmi jeho života. Salvét neusiluje o úplnou a podrobnou biografii (tento úkol by měl být ještě naplněn, neboť skrze Braitův životopis lze jistě neobyčejně zajímavým způsobem přiblížit místní církve doby jeho života, zejména první republiky). Poskytuje nejprve základní informace a následně se zastavuje u dvou momentů, jež jsou obvykle podávány s omyly a nejasnostmi – u Braitova původu a akademického titulu. Nakonec charakterizuje okruh jeho přátel a řádových bratrů i způsob, jímž byl vnímán veřejností.

Třetí kapitola (s. 53–129) prezentuje Braitu jako redaktora a spisovatele. Přibližuje články zveřejněné v rozličných časopisech (*Akord, Na Hlubinu, Výhledy, Dobrý pastýř, Katolický hlasatel, Filosofická revue*), hlavní monografie (*Základy, Církev, životopis Filipa Neri, Podstata křesťanství*) a další spisy. Salvét se k tomu připravil sestavením zatím nejúplnější Braitovy bibliografie (s. 280–291), jež ovšem i tak zůstává nekompletní, takže i jejich prezentace je jen fragmentární. Přesto poskytuje první skutečně zásadní a ucelený bibliografický a zejména tematický vhled do Braitovy tvorby, jejíž zahájení sahá až do doby studií (1920/21). Salvét si všímá i autorů, na něž Brait reagoval. Zvláštní pozornost pak věnuje tomu, aby vyzdvihl témata eklesiologická.

Vlastní Salvétovo téma se začíná rozvíjet od kapitoly čtvrté (s. 130–150), jež uvádí do prvního vydání knihy – vlastně učebnice – *Církev: studie apologeticko-dogmatická* (1946). Představuje její prameny, cíl, uspořádání i obsah jejích devíti kapitol. Konstatuje, že Brait přejímal z použité literatury nejen citáty, ale celé pasáže, přičemž ne vždy to vyznačil uvozovkami či bibliografickým odkazem. Seznamoval tak nicméně čtenáře s dobovým stavem eklesiologické disku-

se. Přál si tím zahnat nevědomost a omyly, jež jsou s tématem církve spojeny. To neznamena, že by se chtěl ponořit do eklesiologických kontroverzí. Tajemství katolické církve si naopak přál představit pozitivně jako „velké společenství života dětí Božích v Ježíši Kristu“ a chtěl o tom přesvědčit o tom své čtenáře. I tak je ale sedm kapitol rázu apologetického a pouze dvě dogmatického. Braitova původní teologická intuice přitom dochází slova jen příležitostně a není z celkové koncepce patrná. Odhalují ji spíše dílčí výroky.

Salvet poté ukazuje, že kniha nejprve postupuje v obvyklých krocích apologetiky (*demonstratio catholica*): Ježíš Kristus hlásal Boží království, založil církev jako jeho viditelný počátek a dal mu hierarchické uspořádání v čele s Petrem, jehož úkol i primát pokračuje v papežském úřadu. Následující kroky jsou výrazem dobového důrazu na nauku o církvi jako mystickém těle Kristově. Ta postihuje podstatu církve, a není proto protikladem jejího aspektu viditelného a hierarchického. Jako takovou ji definuje šest charakteristických znaků: nadpřirozenost, viditelnost, nezbytnost, neproměnnost, neomylnost, zplnomocnění. Odtud se pozornost obrací ke znám-

kám pravé církve: jednota, svatost, katolicita, apostolicita.

Pátou a nejdelší kapitolu (s. 151–240) věnoval Salvét analýze rukopisu druhé verze knihy. Nejprve představil autory a díla, jimiž se Braitto při psaní inspiroval nebo se vůči nim vymezoval, a teprve poté předložil výklad o vzniku rukopisu, jeho popis a strukturu. Považoval bych za vhodnější pořadí opačné: deskripce má předcházet analýze. Braitto zamýšlel druhou verzi již r. 1946, byl však r. 1950 zatčen a po deset let vězněn. Podle svědectví spoluvězňů se přitom eklesiologii nadále věnoval. Nový rukopis začal psát po návratu z vězení. Dokončil jej 27. 3. 1962. Dne 25. 9., tj. o půl roku později a dva týdny před zahájením Druhého vatikánského koncilu, zemřel. Text obsahuje 455 stran původního vydání, 75 stran drobných korektur, 34 stran doplňků a 524 stran nových.

Hlavními – nikoli jedinými – autory, o něž se Braitto opíral, byli podle Salvétovy zevrubné analýzy Johann Adam Möhler (*Die Symbolik oder die Darstellung der dogmatischen Gegensätze der Katholiken und Protestanten*, 1832), Gustave Bardy (*La théologie de l'Église de St. Clément de Rome à St. Irénée*, 1945; *La théologie de l'Église de St. Irénée au concile de Nicée*, 1947), Roma-

no Guardini (*Vom Sinn der Kirche*, 1922) a přede všemi ostatními Carl Feckes (*Das Mysterium der Heiligen Kirche*, 1935). Braitto s nimi pracoval způsobem, o němž byla řeč již při prvním vydání. Jeho text je proto do jisté míry kompilátem.

Následně Salvét prezentoval jednotlivé části rukopisu: Úvodní kapitoly (předmluva; hledání církve ve spojitosti s Guardinim; výklad encykliky Pia XII. *Mystici Corporis*; církevní hierarchie). Kapitoly I–IV (církve bojující; církve a Boží království; hierarchická společnost; primát Petrův). Kapitola VI (eklesiologie prvních staletí; učení Jana Husa; církve, Písmo svaté, Tradice; reformační eklesiologie; moderní schismatici; mysterium církve dle Feckese; Henri de Lubac: *Corpus Mysticum*; Maria a církve). Kapitola VII (Duch svatý v církvi; viditelnost církve; spása jinověrců; viditelná hierarchická jednota církve). Kapitola VIII (jednota církve, svatost církve, apostolicita a katolicita církve). Kapitola IX (závěr). Jak je řečeno o něco dále (s. 241–242), rukopis přináší jen málo věcně nového a bylo by tedy na místě označit jej po obsahové stránce za „přepracované a rozšířené vydání“; i v této podobě však představuje jen část Braitovy eklesiologie, jejíž úplnější tvářnost je patrná, jen pokud jsou

brány v potaz i jeho další texty. Zásadní výpovědi jsou tu nicméně zřejmé.

Šestá kapitola (s. 241–262) přináší hodnocení Braitovy eklesiologie. Salvét uvádí několik formálních postřehů, dále se zastavuje u Braitova pojetí církve jako mystického Těla, u role Ducha svatého v církvi, u synovství Božího, a nakonec chce uchopit jádro jeho eklesiologie. Braitto se snaží ve svém apologeticko-dogmatickém rozvrhu spojit tři základní rysy církve: to, že je viditelnou společností, to, že má duchovní obsah (nadpřirozený život Božích synů), a to, že je spojena s Kristem. Jejich souvislost uchopil slovy „společnost společenství Kristova“. Ve svém rozboru ji však podstatněji nepřiblížil a neanalyzoval: přirozeně tíhnul spíše k eklesiální spiritualitě.

Jeho ústřední věroučnou koncepci sice vyjadřují slova *Corpus Mysticum*, i ta však Braitto, „jenž není žádný dogmatik“ a jehož teologie vždy vyrůstala z pastorační, chápal spíše „jako teologickou formulaci praktického přesvědčení, že katolická církev není jen ta, jež „nadpřirozené prostředky“ má, ale že ona sama také zdroj nadpřirozeného života je.“

Braitto ve skutečnosti nechtěl nic méně, ale ani nic více, než – za prvé – připsat „viditelnému shro-

máždění“, tedy katolické církvi v jejím aktuálním stavu, plnost prostředků spásy a – za druhé – umožnit tím jejím členům „nadpřirozený život Božích synů“. Tímto způsobem – za třetí – ukazuje spojení církve s Kristem (s. 246–247).

Církev je jako mystické tělo prodloužením těla Kristova, a to skrze působení Ducha svatého, který byl činný již u vtělení Slova a který i nadále přivtěluje jednotlivé věřící a zprostředkovává celku církve dar trojičního života. A to konkrétně znamená: „synovství Boží křtem svatým v Trojici nejsvětější pro zásluhy Ježíše Krista“. V tom spočívá „podstata křesťanství“. Salvet se proto domnívá, že může postihnout jádro Braitovy eklesiologie prostřednictvím čtyř stěžejních pilířů (s. 260): „1. Církev byla Kristem založena jako instituce spásy. 2. Současně je jeho mystickým Tělem. 3. Církev je jedinou oprávněnou nositelkou spirituality. 4. Musí mít ve společnosti privilegované postavení.“

Sedmá kapitola (s. 263–279) nabízí Salvetovu závěrečnou interpretaci. Ta si všímá u Braitova zejména vztahu eklesiologie a spirituality: teologie církve je v průběhu jeho života překvapivě konstantní – církev je *Societas perfecta*, *Corpus mysticum*, zdroj nadpřirozeného života, a podstatou

toho všeho je skutečnost synovství Božího. Tato úzká spojitost teologie s duchovním životem, jež vytkla profil revue *Na Hlubinu*, byla pro českou místní církev poloviny 20. století charakteristická: ne náhodou rozpoznal Jan Evangelista Urban OFM v Braitovi jeden z projevů tzv. živé teologie. Úzké pouto Braitova učení o církvi s jeho pojetím spirituality má přitom pastorační motivaci. Eklesiologie je rozvíjena a předkládána proto, aby se ozřejmilo, co znamená žít životem Božích synů, tj. co znamená žít z milosti Ducha svatého.

Salvet zde připojuje i své kritické připomínky. První z nich se týká Braitova způsobu práce s prameny. Co si myslet např. o tom, že tři pětiny rukopisu jsou převzaty z jiných knih a že totéž platí do jisté míry o první verzi? Salvet uvádí, že to jistě není právě příkladné, nabízí však srovnání s tím, jak sv. Ambrož přebíral obsáhlé pasáže od Řigena: nešlo přitom o ryze pasivní opisování, nýbrž o společné znovu-promýšlení a spolu s tím i o dílčí kritické sebe-vymezování. Druhá kritika se týká místa jednotlivého člověka v Braitově eklesiologii. V té je věnována pozornost hierarchickému uspořádání církve a jejímu tajemnému spojení s Kristem, nikoli však vztahu jednotlivého člověka k Bohu a církvi. Na

druhé straně však je této otázce přikládána poměrně značná váha, zejména v souvislosti s tématem Božího synovství. Je zde tedy jisté napětí a Salvét se domnívá, že to snad ukazuje na jakousi zámlku v Braitově psaném díle, formálně ne nepodobnou jakýmsi „nepsaným naukám“.

V samém závěru pak Salvét vyslovuje domněnku, že Braitův jedinečný přínos nespočívá v eklesiologickém výkladu, který veskrze odpovídal soudobému stavu katolické teologie, nýbrž spíše „v tom, že neúnavně hájil nedělitelnou jednotu církve i její zvěsti a usiloval o zprostředkování mezi církví, teologií a spiritualitou.“ Tento rozhodující příspěvek zůstává často nevysloven. A i když nebyla tato jeho „nepsaná nauka“ teologicky průlomová, přesto „se ukázala být v čase pronásledování přitažlivá a zůstává i ve třetím křesťanském tisíciletí významným poukazem na to podstatné, co mají ‚stoupenci této cesty‘ (srov. Sk 9,2) sdělovat dnešnímu světu“ (s. 279).

Mám za to, že Salvét předložil metodologicky velmi čistou a příkladnou analýzu, jež je současně významným příspěvkem k poznání české katolické teologie přelomu první a druhé poloviny 20. století. Jeho kniha je nejpodstatnější soudobou studií o Braitovi

a je svrchovaně žádoucí, aby autor s jejími výsledky sám seznámil české čtenáře. Tento úkol má anotace ani zdaleka nesplnila. Smím-li připojit dílčí podnět, pak bych přece jen položil větší důraz na Braitovo pojetí laikátu. Revue *Na Hlubinu*, kterou založil a vedl, byla vlastně výrazem snahy poskytnout laikům teologicky plnohodnotný duchovní život a téma Božího synovství i eklesiologie (ano, právě v její soustředěnosti k hierarchii na straně jedné a jejím akcentu na *Corpus Mysticum* na straně druhé) je vlastně vepsáno do tohoto pastoračního příklonu k laikům. Na druhé straně však jejich postavení ani jejich duchovní život nevystihuje v tom, co je pro ně specifické – a v tom je další z limitů Braitovy reflexe, jak ostatně ukázal již r. 1944 František Pastor.² Téma laikátu je, myslím, se vši jeho problematičností onou „nepsanou naukou“, kterou Salvét hledá.

V každém případě však musím jeho knihu české teologické obci co nejvřeleji doporučit.

Vojtěch Novotný

² Srov. V. NOVOTNÝ, „Česká katolická eklesiologie na počátku druhé poloviny 20. století,“ in *Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století*, ed. Vojtěch Novotný, Praha: Karolinum, 2007, s. 24–29, 33–34.

PETRONILLA CEMUS (ED.):

BOHEMIA JESUITICA 1556–2006

(Praha: Karolinum, 2010. 2 sv. 615 s., 623–1511 s. 1 CD-ROM. ISBN 978-8024617558)

Dne 21. 4. 2006 uplynulo 450 let ode dne, kdy z Říma dorazilo do Prahy prvních dvanáct jesuitů, jež zde přivítal jejich řádový bratr Petr Canisius. Usadili se na místě dnešního Klementina, kde vybudovali kolej s kostelem Nejvyššího Salvátora. Dne 31. 7. téhož roku zemřel zakladatel řádu sv. Ignác z Loyoly. Na památku tohoto jubilea uspořádala Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova a Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 25.–27. 4. 2006 *Mezinárodní vědeckou konferenci Jezuité v českých zemích – Bohemia Jesuitica 1556–2006*. Konala se pod záštitou ministra kultury ČR Vítězslava Jandáka a pražského arcibiskupa kardinála Miloslava Vlka. Vystoupilo na ní přes 100 referentů z České republiky, Německa, Rakouska, Nizozemí, Belgie, Itálie, Španělska, Francie, Anglie, Švýcarska, USA a Kanady. Tematické okruhy se týkaly osobnosti sv. Ignáce a jeho spirituality, dějin Tovaryšstva Ježíšova v českých zemích a jeho působení v různých vědních oborech

i na poli umění – a ovšem také na pražské universitě. Pro potřeby této konference, jejíž formát nemá v dějinách KTF UK obdoby, byl připraven sborník abstraktů a dalších konferenčních materiálů.¹ S odstupem čtyř let pak vyšel tiskem sborník *Bohemia Jesuitica 1556–2006*, který přinesl soubor příspěvků v konečném znění, doplněný o průvodní texty a ediční materiál. Jeho editorkou byla Petronilla Čemus, jež spolupracovala zejména se svým bratrem Richardem Čemus SJ.

Dvousvazková publikace je uvedena pozdravnými přípisy generálního představeného Tovaryšstva Ježíšova Petera-Hanse Kolvenbacha SJ, apoštolského nuncia v České republice Diega Causera a rektora Univerzity Karlovy v Praze Václava Hampala. Následuje deset kapitol, jež ve více nežli sto statích představují Ignáce z Loyoly a jeho spiritualitu (I.), historii jesuitů v Čechách (II.), jejich školství (III.) i duchovní

¹ Petronilla CEMUS (ed.), *Mezinárodní konference Jezuité v českých zemích: Sborník abstraktů a dalších konferenčních materiálů: Praha, 25.–27. 4. 2006 = International Conference Jesuits in Bohemia: Abstracts and Other Conference Materials: Prague = Abstracts und weitere Tagungsmaterialien*, Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, 2006.

správu a misie (IV.), jejich filosofii (V.), působení v přírodních vědách a v matematice (VI.), jejich literaturu a rétoriku (VII.), jejich divadlo (VIII.), hudbu (IX.), výtvarné umění a architekturu (X.). Každá kapitola je doplněna o svěbytný úvod. Epilog celého sborníku obsahuje příspěvek P. Čemus, jež se vrací ke konferenci z r. 2006 i vzniku sborníku a vsazuje je do kontextu úcty ke sv. Petru Canisiovi, a text R. Čemus, který přinesl ohlédnutí za Tomášem kard. Špidlíkem SJ (zemř. 16. 4. 2010; celý sborník je vydán „in memoriam“ tohoto velkého muže, s nímž „se uzavírá jedna éra Bohemia Jesuitica“). Následující appendix obsahuje přehled nejdůležitějších pramenů a literatury, chronologický přehled, seznam lokalit a ediční texty. Příspěvky v kapitolách jsou v češtině, němčině nebo angličtině – vždy včetně resumé v němčině nebo češtině. Kniha je bohatě černobíle ilustrována, barevné fotografie a grafy jsou obsaženy na příloženém CD. Publikace byla vydána nakladatelstvím Karolinum a na trh byla uvedena v součinnosti s nakladatelstvím Echter ve Würzburgu a Historickým ústavem jezuitského řádu v Římě.

Její slavnostní prezentace se konala 13. 1. 2011. Při té příležitosti bylo konstatováno, že sborník

přináší objektivní, zodpovědný a historicky relevantní pohled na to, co pro české země znamenalo několikasetleté působení jezuitů v Čechách v oblasti vědy, kultury a umění i korekci některých historiografických pověr a předsudků. Emeritní děkan KTF UK Ludvík Ambruster SJ uvedl: „Kniha není apoteózou jezuitského řádu, byli to lidé jako ostatní, s dobrými i špatnými zkušenostmi a dobrými i špatnými vlastnostmi. Ale snad tento sborník přispěje k tomu, že k jezuitům budeme přistupovat bez předsudků a působení jezuitského řádu v Čechách lépe porozumíme.“ Mohl by proto přispět ke smíření paměti národa.

Není zde prostor pro bližší charakteristiku jednotlivých příspěvků. Jako celek je tato publikace výjimečným dílem, jež je nepostradatelné pro odborníky různých oborů. Z hlediska disciplín teologických je zajímavá zejména pro dějiny spirituality, jež naleznou řadu podnětů napříč celým sborníkem. Dějiny teologie zaujme především kapitola o sv. Ignáci a jeho spiritualitě (z perspektivy exercicií) a kapitola o jezuitské filosofii. Je však tristní, že se nepodařilo nalézt žádného odborníka, který by se věnoval přímo dějinám jezuitské teologie v českých zemích jako takovým. Jediný krát-

ký příspěvek tohoto druhu vzešel z pera Tomáše Machuly: „Dědičný hřích v díle Jana Marka Marci: Člověk jako předmět přírodovědy, filosofie a theologie“ (anglicky). Jesuité sami vždy považovali teologii za nejvýznamnější vědní obor a od poloviny 16. století do současnosti měli na podobu, kterou v našem kulturním prostoru získala, zásadní vliv... a o tom v této zásadní publikaci není řečeno v podstatě nic! Jak smutná je to výpověď o české teologii *soudobé*! Pláčem se ovšem nic nespraví. Je prostě zapotřebí, aby vyšel ještě jeden svazek *Bohemia Jesuitica*, který by tento nedostatek napravil.

Bylo by svrchovaně žádoucí, aby se jeho edice opět ujala Petronilla Čemus. Způsob, jímž vypravila publikaci současnou, je totiž naprosto příkladný a měl by být považován za vzor, z něhož se budou naše teologické fakulty učit, neboť by to kultivovalo prezentaci jejich vědeckého působení a potažmo také posílilo jejich postavení v soudobém světě vědy. Nemluvě o tom, že – jak věděl již Josef Florian – jednota pravdy, dobra a krásy by měla být teologickým publikacím vlastní. Kolegyni Čemus se to podařilo. Patří jí vřelé poděkování.

Vojtěch Novotný

DAVID ČERNÝ A KOLEKTIV:

LIDSKÉ EMBRYO V PERSPEKTIVĚ BIOETIKY

(Wolters Kluwer Praha, Cevro

Institut, 2011. 212 s.

ISBN 978-8073576486)

Nelehká úloha recenzenta odráží ještě náročnější úlohu autorů – předložit českému čtenáři snad první knihu, která se zevrubně a na odborné úrovni zabývá statusem lidského embrya jak z přírodovědeckého, tak filozofického hlediska. David Černý využíval kontakty s osobnostmi, které poznal během svého působení v Bologni, k sestavení společného díla českých a italských autorů s titulem *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*.

Josef Dolista nás v předmluvě seznamuje s dnes často skloňovaným, ale dosud stále neznámým pojmem bioetiky, s jeho historií, obsahem, rozdělením a různými přístupy. Embryolog a člen Papežské akademie *Pro Vita* Petr Hach píše v první kapitole o etických problémech současné reprodukční medicíny. Kde je hranice mezi tím, co je technicky možné, a tím, co je morálně přípustné? Na základě čeho lze lidskou touhu po dítěti přetransformovat v samozřejmý nárok, tedy v právo? Kam až zašli vědci, lékaři a zdravotníci se svo-

jí vděčnou klientelou, když hýří novými a novými alternativami reprodukce tradičně a přirozeně chápané jako čirý výsledek intimního soužití dvou lidských bytostí opačného pohlaví dávající život třetímu?

Petr Hach ukazuje, že problém není v lidské vynalézavosti, ale v nedozírných následcích, které praktiky reprodukční medicíny mají pro ženu, rodičovství, pro embrya, na které se při artificálním napodobení přírodního výběru „nedostalo“ a nakonec – pro zplozeného potomka, který si víckrát za život položí nejen otázku „kde“, ale také „kdo“ jsou jeho otec a matka. Autor první kapitoly neodsuzuje paušálně snahy ani úspěchy reprodukční a prenatální medicíny; jazykem vědce uvědomujícího si daleké následky varuje před časovanou bombou této takřka průmyslové činnosti na samotného člověka, rodinu a celou společnost. Výmluvné jsou opakované zmínky o „humanizaci“ praktik živočišné výroby, stejně jako srovnání s problémy aplikace poznatků jaderné fyziky a připomenutí eugenických praktik totalitních režimů minulého století, které přineslo mj. více potratů než všech jiných násilných úmrtí dohromady (s. 13).

Prvního z italských autorů ctí snaha uchopit problematiku dostatečně (embryologicky i filosoficky), věcně (se zaměřením k centrálním skutečnostem problematiky – oplození, genotypová i fenotypová determinace, fenomén jednovaječných dvojčat, pojmům individuum a osoba) a jednoduše (snaha dospět ke konkrétnímu závěru bez zabíhání do detailů různých antropologických koncepcí). Dominikán Giorgio Carbone si všímá mj. různých jazykových manipulací, které se stávají základem pseudovědecké argumentace, jako např. „potenciální člověk“. Na to lze jednoduše odpovědět, že embryo je potenciálně plodem, novorozencem nebo dospělým jedincem – není však potenciálním člověkem; embryo je člověkem. Dialektickým jádrem Carboneho argumentace je předložení třech argumentů *proti* s odpovídajícími odpověďmi *pro* ztotožnění lidského embrya (a to i jednobuněčného, tedy zygoty) s plnohodnotným individuem lidského druhu. Přehledné uspořádání příspěvku zhodnocují dvě souhrnné staťe, které autor předkládá jak po embryologické, tak po filosofické části. Ještě více by tuto část knihy zhodnotila větší preciznost v užívání filosofických (esencí formulující se lidské bytosti nejsou em-

bryonální buňky – s. 34) i biologických pojmů (C. H. Waddingtona můžeme považovat za průkopníka *epigeneze* pouze tehdy, když opomeneme daleko starší debatu mezi zastánci *epigeneze* a *preformace* – s. 24); škoda, že argumentace není více propracována i na ontologické rovině. I přesto zůstává příspěvek italského bratra kazatele nesporným přínosem díky znalosti a zohlednění evropských i zámořských publikací z posledních desetiletí se zaměřením na klíčové filosoficko-právní pojetí embrya v kontextu, kde legislativa nestačí experimentálním objevům a jejich aplikaci.

David Černý a Martina Jurgová zasazují zrod bioetiky do procesu pokroku a nových možností teoretické i praktické medicíny. Rozvoj technik asistované reprodukce, embryodestruktivního výzkumu a bezpečných potratů klade klíčovou a stále stejně znějící otázku: jaký je ontologický a morální status lidského embrya? Autoři třetí kapitoly začínají svou odpověď podobně jako jejich předchůdce: předložením embryologických údajů šesti (resp. sedmi; odlišnosti mezi druhou a třetí kapitolou knihy nejsou směrodatné) etap oplození. To, co Carbone naznačil, čeští autoři více rozvádějí: „oplození“ a „po-

četí“ jsou dva různé pojmy, jejichž základem je zpravidla tentýž biologie zkoumaný jev. Dále je rozvedena argumentace proti názorům, které popírají totožnost oplození, početí a vzniku nového lidského jedince. Hlubší reflexe embryologických údajů ukazuje na kontinuitu individuálního vývoje: ten se netříští ani rozdělením na trofoblast a embryoblast při nidaci, ani skutečností, že totipotentní blastomery se mohou jevit jako zrnka písku, která drží pohromadě zona pellucida coby pouhé mechanické pouto. Více abstraktní, ale neméně směrodatná je argumentace proti nepřítomnosti individuality plynoucí z možnosti pozdějšího vzniku jednovaječných dvojčat: ani rozdělení, a už vůbec ne méně pravděpodobný mechanismus oddělení jednoho dvojčete od druhého, nebrání v existenci (byť našim smyslům neznámé), ani kontinuitě totožnosti jak jednoho, tak druhého z dvojčat.

Ještě zásadnější je filozofická argumentace českých autorů: ta se zakládá především na pojmech animalizmu a personální identity. Lidská osoba je numericky totožná a neoddělitelná od lidského živočicha, a to v každém okamžiku jeho vývoje. Kritéria personální identity jsou vyjádřena pomocí tzv. sortálních termínů vlastních

analytické filosofii, jako např. kočka nebo člověk. Povolanejší nechť posoudí, do jaké míry jsou pojmy *sortál*, resp. *charakteristické výrazy* (s. 79) vhodnou náhradou pojmů klasického realizmu, jako *substance* a *akcidenty*. Černý a Jurigová ovšem jasně (a to je jim třeba připočíst ke cti) vyjadřují svůj úmysl odpovědět na otázky tam, kde jsou kladený, a proto tak činí terminologií odpůrců tradičního metafyzického pojetí lidské osoby, které bylo, nejprve u Locka a dnes u Singera, nahrazeno pojetím pouze funkcionálním. Lze ovšem hovořit o psychologické kontinuitě (s. 83), aniž bychom zmínili pojem duše, který v kontextu současné (a to i analytické filozofie) vůbec nelze samozřejmě předpokládat? Ať už je tomu jak chce, vypracování teze o personální identitě a animalizmu, o níž se autoři opírají, je více než jasným vyjádřením realistického procitnutí vzhledem k dědictví již staletí panujícího dualismu mezi osobou a lidským živočichem, mezi „já“ a tělem.

V poslední, etické části příspěvku Černého a Jurigové, má svou samostatnou hodnotu (ač je do rámce knihy velmi dobře zasazené) trefné popsání a logické vyvrácení etického relativizmu: není možné akceptovat v oblasti etických zásad partikulární auto-

nomii (ať už jedince, nebo určité společnosti), a přitom jí přisuzovat univerzální rozsah (všichni si mohou dělat, co chtějí). Proti utilitarizmu, který je jinou z dnes „oblíbených“ forem morálního uvažování, staví Černý a Jurigová přirozenoprávní teorii. Seznamují nás s dnes již proslulou Finniso-ovou neoklasickou koncepcí přirozeného práva, která představuje „adekvátní systém pro bioetiku, neboť předkládá systém objektivních, tj. transkulturních práv, jejichž platnost je možné prověřovat v rámci kritické diskuze“ (s. 109). Závěr celého příspěvku českých autorů jasně ukazuje, že úsilí jejich embryologického, filosofického a eticko-právního zpracování statusu embrya jasně směřovalo k praktickým, tedy k aplikaci určeným bioetickým závěrům. Ty se soustřeďují na problémy spojené s asistovanou reprodukcí, na ni vázaný embryodestruktivní výzkum a na eticky přijatelné alternativy v příslušných oblastech. Již dlouholetý, dobře známý, ale dosud stále nevyřešený a z celosvětového hlediska spíše rostoucí problém umělých potratů zůstává v konečných návrzích poněkud opomenut.

Posunu v potratové mentalitě od povolení (*pro-choice*) k doporučení (eugenika) si všímá v posled-

ním příspěvku pedagog a filosof Andrea Porcarelli, který knihu obohacuje také o pedagogický rozměr. Upozorňuje na to, jak kulturní a filosofické pozadí ovlivňuje přístup jedinců i celé společnosti k lidskému životu. Užitečným doplněním k výše zmíněným popisům etického relativismu a utilitarismu je vysvětlení dopadu mechanistického pojetí člověka, k jehož zrodu sice došlo na prahu novověku, ale které stále nabývá nových podob.

Engelhardtův návrh na rozlišení lidského bytí na *personální* a *non-personální* je pak eticko-právním vyústěním různých podob funkcionalismu, který zaběhlou praxi zaštiťuje i do budoucna a umožňuje i další přežívání relativizmem (paradoxně?) neohroženého dogmatu o nedotknutelnosti technického pokroku. Porcarelli na něj odpovídá předložením klasického, ryze ontologického pojetí lidské osoby; coby pedagog upřednostňuje spíše než formulování vlastních myšlenek předávání plodů již dávných (Boethius, Tomáš Akvinský) či současných pilířů personalismu (mezi mnohými je nejčastěji citovaný Robert Spaemann). Tradice hájící racionální (a tím pádem duševní) přirozenost člověka jako základ pro nepodmíněnost zacházení s ním v jakém-

koliv stadiu, tak vyjadřuje svůj nesouhlas s rozšířenou praxí a volá po změně. V této tradici zakotvená *paideia*, která chápe člověka již od početí jako ke svobodě a autonomii směřující existenci, tak znovu potvrzuje osobní charakter lidské bytosti jako svůj základní postulát. V pedagogické perspektivě figuruje osoba také jako princip, který je předpokládán i tehdy, když se ještě aktivně neprojevuje: matka hovoří k dítěti ne proto, že by od něj očekávala odpověď, ale proto, aby se v něm postupně rozvíjela schopnost rozumět slovům a samostatně mluvit (s. 175).

Na závěr nezbyvá než poděkovat Davidovi Černému za výbornou iniciativu a za její dotažení do konce. Jak sám uvedl na konferenci, která v květnu loňského roku knihu prezentovala, k jejímu se-stavení došlo poměrně rychle. To možná zanechalo drobné stopy při překladatelské práci, která vyžaduje důsledné a někdy dlouhé hledání ne vždy existujících českých ekvivalentů. Právě pro dosavadní nedostatek literatury tohoto typu u nás nelze nedocenit zasvěcené představení autorů a diskuze, která se v západních zemích vede již celá desetiletí. Zároveň je třeba vzít knihu jako podnět k dalšímu rozvoji a prohloubení mnoha filosofických, etických, právních a pe-

dagogických otázek, jejichž aktu-
litu již není třeba zdůrazňovat.

Lukáš Jan Fošum OP

DOMINIK OPATRŇÝ:

*JEŽÍŠ – SVĚTLO SLEPÝCH: UZDRAVENÍ
SLEPĚHO OD NAROZENÍ VE ČTVRTĚM
EVANGELIU*

*(Olomouc: Univerzita Palackého,
2011. 153 s. ISBN 978-8024428642)*

Monografie Dominika Opatrného vykládá devátou kapitolu Janova evangelia, příběh o uzdravení slepého od narození. Jedná se o přepracovanou verzi jeho disertační práce, obhájené na CMTF UP v r. 2011.

Po *Předmluvě* autor v *Úvodu* prezentuje stručný přehled bádání nad devátou kapitolou Janova evangelia, dále pak členění a postup práce. V následujících čtyřech kapitolách se věnuje některým krokům, které jsou nezbytné před samotnou podrobnější analýzou textu. V první kapitole vymezuje text a kontext vykládané perikopy, pojednává o vybraných textově-kritických variantách, předkládá členění a strukturu a vlastní překlad úryvku. Ve druhé kapitole uvádí biblické a mimobiblické

starověké paralely, které s vykládaným textem souvisí nebo mohou souviset. V diskusi ohledně literárního druhu perikopy autor ve třetí kapitole konstatuje, že se jedná o spojení několika dílčích literárních druhů: „To, co celou kapitolu spojuje, je vyprávění o konverzi, která začíná uzdravením, rozvíjí se v průběhu právní kazuistiky, vrcholí při vyznání odpovědí na Ježíšovu epifanii a jejím protipólem je spor s farizeji, kteří se stále více zatvrzují“ (s. 51). Charakteristiky postav příběhu (slepec, Ježíš, farizejové/Židé), důležité pro jeho pochopení, autor rozebírá ve čtvrté kapitole. Zvlášť přínosná v této souvislosti je část (4.1), ve které autor na základě informací z papyrů přibližuje každodenní život nevidomých ve starověku v oblasti Blízkého východu. Srovnání nám umožňuje jasněji si uvědomit historické a zvlášť sociální pozadí (nejenom) vyprávěného příběhu. Pátá, nejrozsáhlejší kapitola obsahuje samotnou podrobnou analýzu vykládané perikopy. V závěrečné šesté kapitole se autor věnuje historicitě příběhu a jeho poselství v kontextu celého evangelia. Příběh z deváté kapitoly Janova evangelia obsahuje řadu prvků, které dobře korespondují s tím, co víme o historickém Ježíši. Autor Janova evangelia psal toto

evangelium „abyste věřili, že Ježíš je Syn Boží, a abyste vírou měli život v jeho jménu“ (Jan 20,31). Příběh o uzdraveném slepci v Janově evangeliu ukazuje, jak tato víra roste, jak „proměňuje člověka a dává mu život“ (s. 132).

Monografie pak už obsahuje nezbytnou anotaci v angličtině, seznam použité literatury, seznam zkratk a rejstřík.

Práce je napsána pečlivě a několik menších chyb a překlepů její kvalitu v žádném případě nesnižuje.⁴

Autor ve své studii navazuje na svoje předchozí bádání nad Prvním listem Petrovým a nad Zjevením svatého Jana. V knize

opakovaná konfrontace s těmito spisy nám dokresluje situaci křesťanů v Malé Asii ke konci prvního století po Kristu.

Recenzovaná studie navazuje na dobrou současnou „tradici“ olomouckých novozákonních badatelů, kteří ve svých monografiích vykládají vybrané části Nového zákona.⁵ Kromě jiného je pro ně typický věcný, poctivý a důsledný přístup, argumentační přesvědčivost, názorová vyváženost a vyhýbání se extrémním názorovým pozicím. Nejen z těchto důvodů je třeba přivítat také tento příspěvek Dominika Opatrného.

Július Pavelčík

4 Např. má být: s. 11: kapitoly; s. 51: na Ježíšovu epifanii; s. 73 pozn. 179: u Ježíše; s. 81: se jedná i o; s. 121 pozn. 407: s pochopením. V pozn. 415 a 416 není uvedena paginace v originálu.

5 Srov. L. TICHÝ, *Chvála lásky: Interpretace a účinky 13. kapitoly Prvního listu Korintanům*, Olomouc: VUP, 2008. P. MAREČEK, *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu: Jeho hlavní charakteristiky podle Mt 18,1–35*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. P. MAREČEK, *Kristus a účast židů i pohanů na „smlouvách“ Božího zaslíbení: Christologické a ekleziologické poselství Ef 2,11–22*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005.